

→ 6. lpp. Liela apetīte uz kukaiņiem

Vai senāk plataušu skaits Latvijā bija lielāks? Viesturs Vintulis saka, līdz pat 90. gadiem pētnieki uzskatīja, ka šī suga pie mums nav sastopama. Sākot ar 90. gadu otro pusi, atklāja arvien vairāk ziemošanas vietas. “Tas nenozīmē, ka agrāk šie sikspārņi pie mums nebūtu bijuši. Mēs nezinām, kur tos meklēt,” atzīst šo dzīvnieku pētnieks. Kad atklāja pārziemošanas vietas, drīz vien visā Latvijā uzgāja ap 10 šīs sugas pārstāvjus. Atšķirībā no citām sikspārņu sugām platausis var izturēt ļoti aukstu laiku, tāpēc Latvijas klimatiskos apstākļus var raksturot kā ļoti piemērotus. Tomēr lielāka šo dzīvnieku izplatība ir Centrālajā Eiropā, platlapju mežos. Kokneses pusi izvēlējušies kā piemērotu, jo tur ir vecas priedes, kuru miza atlobās, veido dakstiņveida formu, zem kuras sikspārņi slēpjas. Līdzās pietiekamā skaitā ir lapu koki, kas noder par kukaiņu medību lauku.

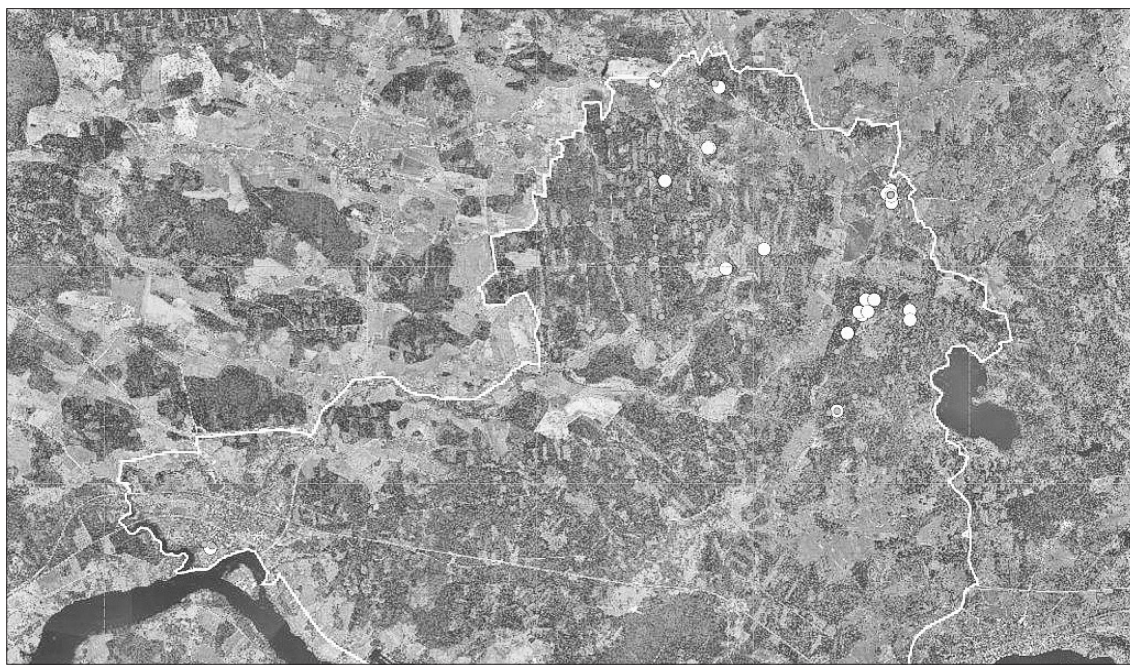
Vai ar laiku plataušu populācija varētu būt pietiekami izaugusi, ka to vairs nesauktu par ļoti apdraudētu? Viesturs Vintulis teic, ka tā varētu notikt tikai teorētiski. Centrālajā Eiropā, kur šo dzīvnieku ir vairāk, nav sastopamas lielas kolonijas. Skaitu Latvijā varētu ietekmēt klimata pārmaiņas. Jo siltāks šeit būs, jo labāk te jutīsies platausis. Skaita palielināšanos varētu ietekmēt arī platlapju mežu platību vairošana.

Par šī un sikspārņu nozīmi ekosistēmā kopumā pētnieks saka — viņi milzīgā daudzumā patērē kukaiņus. Viens sikspārnis naktī apēd no 400 līdz 600 odu izmēra kukaiņus.

Sugai nav raksturīgi tālu lidot, pārsvarā uzturas vienā vietā. Ir pētījumi, kuros secināts, ka piemēram, Zviedrijā nakts laikā medijot dzīvnieks nolidojis padsmi kilometru. Tomēr pēc gredzenošanas datiem secināts, ka dzīves laikā pārvietošanās notiek apmēram 30 kilometru rādiusā, kas nozīmē, ka jaunas plašas teritorijas neapgūst. Ir atsevišķi gadījumi, kad apgredzenots sikspārnis atrasts 300 kilometru attālumā no gredzenošanas vietas. Dabā plataušis dzīvo no pieciem līdz 10 gadiem. Citas sikspārņu sugas Latvijā sasniegušas pat 30 gadu vecumu.

Visvairāk — Odzijas pusē

“Latvijas Valsts mežu” (LVM) vides eksperte Ilze Kukāre stāsta, ka saistībā ar sikspārņu savdabīgo dzīvesveidu informācija par viņiem apkopota ilgi, bet šobrīd tās ir pietiekami daudz, lai vadošie sikspārņu eksperti — Viesturs Vintulis kopā ar Gunāru Pētersonu — varētu sagatavot Dabas aizsardzības pārvaldes pasūtītu sugas aizsardzības plānu. Viens no tā punktiem ir — jāveido īpaši aizsargājama teritorija, konkrēti Kokneses—Klintaines—Odzijas apgabālā. Nekur citur Latvijā platauši nav sastopami vienvietā tik lielā skaitā. Noskaidrots, ka šeit uzturas gan tēviņi, gan mātītes, turklāt šeit ir gan ziemošanas vietas, gan vasaras mītnes. Šajā teritorijā noķertas arī mazuljus barojo-

PLĀNOTĀ AIZSARGĀJAMĀ TERITORIJA. Piedāvātās robežas Eiropas platausim veidojamajai “Natura 2000” teritorijai Odzijas apkārtnē, Pļaviņu un Kokneses pusē, iekļaujot zināmās sugas vasaras un ziemas atradnes.

No SIA “Dabas eksperti” sagatavotā Eiropas platauša aizsardzības plāna

šas sikspārņu mātītes. Ilze Kukāre, papildinot iepriekš kolēģa teikto, saka, šī suga par slēptuvēm vasarā var izmantot ne tikai priedes. Tikpat labi der dobums eglē, melnalksnī vai citas sugas kokā. Baroties izlido uz parkiem, lapkoku mežiem, un Odzijas pusē, kur ir lielākā līdz šim atklātā kolonija, ir tieši šāda koku mozaika. Platauši novēroti arī Kurzemes pusē, bet tur nav konstatētas mātītes. Tāpat šīs sugas pārstāvji iekļuvuši murdā, kas migrācijas laikā izvietots pie Liepājas, Papē. Pie apstākļiem, kādēļ šīs sugas pārstāvji ir reti sastopami, Ilze Kukāre nosauc arī ziemošanas vietas — lielus pagrabus, kur dzīvnieki var ne-traucēti pārlaist gada aukstos mēnešus. Līdz šim tikai vienu reizi plataušis novērots pārziemojam alā. “Tespējams, ka ziemo arī citās vietās. Vienkārši lieli pagrabi ir telpas, kurās iekļūt var arī zinātnieki,” teic vides eksperte. Pirms pāris gadiem, novērojot šos sikspārņus ar radioaraitājiem, kas bija piestiprināti dzīvniekiem, secināts, ka no barošanās vietas viņi var doties, piemēram, četrus līdz desmit kilometrus vienā virzienā, bet nākamajā naktī pēc ēšanas izvēlēties citu virzienu, kur meklēt slēptuvi un pārlaist dienu. Vasarā pastāvīgākas, piesaistītas vienai vietai ir mātīšu kolonijas.

Jārēķinās ar kaimiņiem — mizgraužiem

“Latvijas Valsts mežu” pārstāvis Jānis Belickis stāsta par ierobežojumiem, kādi stāsies spēkā, kad norādītajai teritorijai Ministru kabinets (MK) noteiks īpaši aizsargājamas statusu. LVM kopā ar Dabas aizsardzības pārvaldi izstrādājuši projektu, kurā noteikti zonējumi, saskaņā ar kuriem uzņēmums veiks savu saimniecisko darbību. Šobrīd gan nav prognožu, kad MK šo lēmumu varētu pieņemt. Ap 8000 hektāru lielajā teritorijā būs noteikti dažādi mežizstrādes ierobežojumi — ter-

minētie jeb ar laika ierobežojumu, sanitārās cirtes vietas utt. Jānis Belickis teic, ka jāņem vērā arī citi faktori, piemēram, egļu mežos sastopamais kaitēklis — mizgrauzis. Ja aizsargājamajā teritorijā notiks šo kukaiņu invāzija, būs sarežģīti izvēlēties — atstāt egles par labu sikspārņiem vai izzāgēt tās, lai paglābtu līdzās esošās egļu audzes.

Īpaši aizsargājamās ir ziemošanas vietas

Uz jautājumu par teritorijām, kuras varētu skart plānotie saimnieciskās darbības ierobežojumi, atbildēja Dabas aizsardzības pārvaldes Dabas aizsardzības departamenta direktore Gita Strode. Viņa teic, ka par šo teritoriju ir sniegts priekšlikums Eiropas platauša sugas aizsardzības plānā, kur arī norādīta aptuvenā teritorija, taču par to vēl tiek gatavots zinātniskais pamatojums un robežas tiek precizētas, pirms šī iecere vispār tiek virzīta tālāk. Šis priekšlikums ir izdiskutēts attiecībā tikai uz LVM mežu platībām, kas veido aptuveni 8000 hektāru, nosakot vietas ar specifisku mežu apsaimniekošanu LVM valdījumā esošajās zemēs. Par pārējām platībām darbs vēl turpinās.

Latvijā nav pabeigta “Natura 2000” tīkla izveide Eiropas platausim. Līdz ar to ir būtiski, ņemot vērā esošās zināšanas, sagatavot zinātnisko pamatojumu un izveidot jaunu, īpaši Eiropas platauša aizsardzībai paredzētu īpaši aizsargājamo dabas teritoriju (ĪADT), vienlaikus “Natura 2000” vietu, meža masīvā uz rietumiem no Odzijas, iekļaujot arī apkārtnē zināmās ziemošanas vietas Jaunbebru parkā un Odzienā. Teritorijas ziemeļdaļā 2018.—2019. gadā veikta padziļināta izpēte, daļēji apzinātas Eiropas platauša vasaras mītnes un izmantotie biotopi; teritorijas perifērijā no iepriekšējiem pētījumiem ir zināmas arī četras Eiropas plataušu ziemošanas vietas. Kaut gan precīzu Eiropas platauša populācijas lielumu nav iespējams no-

teikt, ir pamats uzskatīt, ka teritorijā uzturas vismaz vairāki desmiti (līdz 100) šīs sugas indivīdu. Šobrīd tā ir vienīgā Latvijā pietiekami detāli izpētītā Eiropas plataušu apdzīvotā teritorija, kurai, pēc esošajiem datiem, var iezīmēt ieteicamās ĪADT robežas un rosināt noteikt aizsardzības statusu. Potenciālajā ĪADT salīdzinoši nelielā platībā ir konstatēti ES nozīmes biotopi, kā arī reģistrēti vairāki simti īpaši aizsargājamo sugu atradņu. Daļai šajā platībā sugu atradņu jau ir nodrošināts aizsardzības statuss mikroliegumu veidā.

Jāatstāj vecās priedes, un nevar būvēt jaunus ceļus

Specifiski Eiropas platausim labvēlīgi aizsardzības pasākumi un saimnieciskās darbības ierobežojumi, kas būtu ņemami vērā, veidojot šo ĪADT, nosakot aizsardzības kategoriju, zonējumu un aizsardzības un izmantošanas noteikumus, visā teritorijā nozīmētu, ka aizliegta galvenā cirte visās platlapju (ozoli, oši, liepas, kļavas, vīksnas, gobas, melnalkšņi) audzēs. Jāsaglabā 50% no pašreizējām priežu audzēm, kas veicamas par 70 gadiem. Pārējās priežu audzēs (kopējā priežu mežu platība teritorijā ir 3037,71 ha) mežizstrāde būtu pieļaujama, ja netiek veidoti lieli, vairākus nogabalus plati atvērumi izcirtumu veidā. Jāievēro aizliegums cirst mežu jebkāda veida cirtēs no 1. maija līdz 31. jūlijam, izņemot avārijas situāciju (vētru) seku novēršanu. Aizliegts būvēt jaunus ceļus mežā (izņemot jau esošu ceļu uzlabošanu, ja tā neveido jaunus atvērumus meža masīvā un to izbūvē netiek zaudēti Eiropas platausim nozīmīgi biotopi ar piemērotiem mītņu kokiem). Lauksaimniecības zemēs īpaši atbalstāma būtu ekstensīva apsaimniekošana (plautas pļavas, ganības, bioloģiskā lauksaimniecība) ar minimālu pesticīdu izmantošanu. ♦

Izsludina konkursu “Sēlijas sudrabs”

Kopienas sadarbības tīkls “Sēlijas salas” un biedrība “Ūdenszīmes” izsludinājus konkursu “Sēlijas sudrabs”, kas radīs iespēju teikt labos vārdus par saviem līdzcilvēkiem, kuri ar savu darbu, vārdu vai dzīvesveidu ikdienā spodrina Sēlijas vēsturisko zemi, dod sudraba mirdzumu ierastām lietām un mazām vietām.

AGITA GRĪNVALDE-IRUKA

Konkursa dalībniekiem jāizvēlas viens Sēlijas vēsturiskās zemes teritorijā dzīvojošs cilvēks, kurš sabiedrības labā dara ko tādu, kas neietilpst šī cilvēka tiešajos darba pienākumos, vai arī kuram ir īpašas prasmes un veido literāru jaunrades darbu brīvā formā (tēlojumu, eseju, miniatūru, aprakstu, poēmu, lugu, utt.) par varoņa veikumu pēdējo trīs—piecu gadu laikā. Iesniedzējs var būt jebkurš Sēlijas vēsturiskās zemes iedzīvotājs, organizācija, iestāde vai uzņēmums.

Konkursa rīkotāji aicina rakstīt par pozitīvi domājošiem, radošiem cilvēkiem, kuru dzīvošana padara labāku to vietu, kur viņi atrodas; par cilvēkiem, kuru veikums ceļ Sēlijas slavu Latvijas vai Eiropas mērogā; par cilvēkiem, kuri veido un apvieno savu kopienu, iedvesmo un atbalsta pārējos; ar vietējiem uzņēmējiem, kuri ne tikai veiksmīgi vada savu uzņēmumu/saimniecību, bet arī piedalās pagasta pasākumos un atbalsta tos materiāli. Par lauku cilvēkiem, kuriem ir īpašas aizraušanās, piemēram, ir tuvu un tālu slaveni ar savām smelīgajām tortēm, nodarbojas ar peldēšanu ziemā vai veido skaistas sedziņas bērniem no pašaudzēto aitu vilnas.

Konkursa pieteikumam vēlams pievienot arī aprakstītā cilvēka fotogrāfijas. Apraksts jāgatavo datorrakstā un jāiesniedz līdz 30. septembrim, sūtīt Santai Šmitei e-pastā: santai.smitei@gmail.com. Ja pieteikumu nav iespējas iesniegt datorrakstā, to var sagatavot rokrakstā un nosūtīt pa pastu, adrese: Augšzemes ielā 8—3, Aknīstē, Jēkabpils novadā, LV-5208.

Darbus vērtēs: biedrības “Ūdenszīmes” un kopienu sadarbības tīkla “Sēlijas salas” izveidota komisija atbilstoši izstrādātajiem vērtēšanas kritērijiem.

Konkursa noslēgums notiks Sēlijas NVO forumā šī gada oktobrī Viesītes kultūras pilī. Aprakstu varoņiem tiks pasniegtas trīs galvenās balvas — oriģināla dizaina juvelierizstrādājumi, kas atspoguļo konkursa mērķi un ir raksturīgi Sēlijas vēsturiskajai zemei. Visi darbu autori un aprakstu varoņi saņems piemiņas balvas — oriģināla dizaina suvenīrus. ♦